

Startnotitie

Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie
2025-2028, 11 maart 2024

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding voor de startnotitie	3
1.2	Richtinggevende kaders	4
2.	Aanpak.....	5
2.1	Organisatievorm	5
2.2	Kenmerken	5
3.	De inhoud	5
3.1	Context.....	5
3.2	Elementen van het nieuwe uitvoeringsprogramma	6
3.3	Wat willen we in 2028 bereikt hebben?.....	7
4.	Het proces	9
4.1.	Stappenplan: aanpak en globaal tijdpad.....	9

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor de startnotitie

In november 2023 is de Eindrapportage van het Programma Klimaatadaptatie 2020-2023 opgeleverd. Op 6 december 2023 is deze besproken in de Commissie Ruimte, Groen, Water en Wonen. De afgelopen jaren zijn mooie resultaten bereikt en veel producten opgeleverd. Dat is uitgebreid beschreven in de [Eindrapportage van het Programma Klimaatadaptatie \(2020 - 2023\)](#), waarbij conclusies zijn getrokken en aanbevelingen zijn gedaan voor het vervolg.

Een aantal voorbeelden:

In het stedelijk gebied zijn **Afspraken Klimaatadaptief Bouwen** tot stand gekomen, die voor zover het gaat over nieuwbouw, integraal zijn overgenomen in het Convenant toekomstbestendig bouwen. Met de succesvolle subsidieregeling **Klimaatbestendige, groene en gezonde steden en dorpen** zijn veel concrete uitvoeringsprojecten met een financiële bijdrage ondersteund, waarbij de grote belangstelling voor het vergroenen van schoolpleinen opviel. Er is veel aandacht besteed aan het onderwerp **hittestress**. Dat heeft geresulteerd in acht gemeentelijke hitteplannen en steeds meer aandacht en eigenaarschap bij gemeenten. In het landelijk gebied en bij het team **infrastructuur** is met name geïnvesteerd in kennisontwikkeling. Stresstesten zijn uitgevoerd om zicht te krijgen op de kwetsbaarheden van dat gebied. Voor de **landbouwsector** is een inspiratiemagazine gemaakt waarin mooie voorbeelden staan hoe op boerenbedrijven wordt omgegaan met klimaatadaptatie.¹ Er is een start gemaakt met **monitoring** van klimaatadaptatie binnen de provincie in het Monitoringsdashboard.² Het monitoringsdashboard laat op een kwalitatieve manier op hoofdlijnen zien in hoeverre klimaatadaptatie is verankerd binnen de verschillende beleidsterreinen en programma's van de provincie. Ook buiten de provincie is energie gestopt in het versterken van de **regionale en bovenregionale samenwerking**. Veel van deze activiteiten lopen in 2024 gewoon door.

Er zijn dus flinke stappen gezet, maar we zijn er nog niet. Het nieuwe uitvoeringsprogramma moet zorgen voor een **veel sterkere doorvertaling van klimaatadaptatie in het provinciale beleid** én is gericht op het **versnellen van uitvoeringsprojecten en daarmee samenhangende processen**. Want de gevolgen van klimaatverandering zijn steeds sterker merkbaar in de provincie Utrecht. Zomers worden droger en winters worden natter. De gemiddelde temperatuur stijgt, wat in de zomer leidt tot meer en langdurige hittegolven en in de winter tot meer regen, waarbij bodem en natuur verzadigd raken met water. De maakbaarheid van Nederland zit aan zijn grenzen en dat merken we ook in de provincie Utrecht. Het natuurlijke systeem is zover aangepast door menselijk handelen dat het minder veerkracht heeft om zich te herstellen. Hierdoor neemt de ernst van de negatieve gevolgen van klimaatverandering toe.

Daarom is het van belang om, naast de inzet op het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen (klimaatmitigatie), te investeren in de transitie naar het vergroten van de veerkracht van het natuurlijk systeem, zodat beter kan worden omgegaan met de gevolgen van klimaatverandering, weer gezonde ecosystemen ontstaan en de biodiversiteit toeneemt.

Door klimaatadaptatie nu mee te nemen in de manier waarop we bouwen en onze omgeving inrichten, kunnen we toekomstige schade, hoge kosten en leed verminderen of zelfs

¹ De stresstesten en het inspiratiemagazine vindt u terug in het [klimaatportaal](#)

² [Monitoring Klimaatadaptatie Provincie Utrecht \(provincie-utrecht.nl\)](#)

voorkomen.³ Naast risico's zijn er ook kansen. Zo heeft de landbouwsector mogelijkheden om nieuwe gewassen te gaan verbouwen. Wanneer klimaatadaptieve maatregelen worden genomen met een veerkrachtig natuurlijk systeem als basis, biedt dit ook kansen voor bijvoorbeeld erfgoed, recreatie en de economie.

1.2 Richtinggevende kaders

Voor het nieuwe uitvoeringsprogramma zijn een aantal kaders richtinggevend. De belangrijkste zijn:

- De provinciale Omgevingsvisie en de voorziene gewijzigde Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening van 2024-2025
- Het Coalitieakkoord 'Aan de slag voor Utrecht'
- De Nationale klimaatadaptatiestrategie en het in november 2023 opgeleverde Nationaal Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie 'Slimmer, intensiever, voor en door iedereen'⁴
- Europese verplichtingen (Europese klimaatadaptatiestrategie)
- Het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
- Het rijksbeleid inzake water en bodem sturend
- De KNMI'23-klimaatscenario's⁵
- De Agenda Natuurinclusief 2.0.

Daarnaast heeft een denktank van experts de afgelopen maanden meegedacht over het vervolg en over de koers op de korte en middellange termijn. Het resultaat hiervan is opgenomen in het **Advies 'Een klimaatbestendige provincie Utrecht'** en verwerkt in deze startnotitie. Het advies is als bijlage toegevoegd aan deze startnotitie.

Het **doel** is om klimaatadaptatie sterker te integreren in alle provinciale beleidsvraagstukken, programma's en opgaven en te zorgen dat het een vast onderdeel wordt bij ruimtelijke ontwikkelingen. Dit vereist een evaluatie van het huidige beleid en regelgeving en het verkennen van mogelijkheden voor betere integratie van klimaatadaptatie, zoals het verplicht stellen van toelichtingen bij nieuwe ontwikkelingen. Een integrale benadering van de transitie naar een klimaatbestendige samenleving en leefomgeving is essentieel.

Een omslagpunt is nu bereikt. Klimaatadaptatie staat op de kaart. We gaan nu een volgende fase in. Woorden moeten worden omgezet in meer daden, zowel intern als extern. De provincie speelt als bestuurslaag een cruciale rol bij de uitvoering van klimaatadaptatiebeleid. Het belang van die rol neemt alleen maar toe. Het Rijk legt steeds meer verantwoordelijkheid bij de provincies. Samenwerking tussen provincies groeit ook sterk op dit thema. Maar uiteindelijk moet het vooral op het lokale niveau gebeuren. De provincie is een essentiële verbindende schakel tussen het Rijk en gemeenten en waterschappen.

Om input te verzamelen voor de ontwikkeling van het nieuwe uitvoeringsprogramma gaan we met deze aanknopingspunten het gesprek aan met diverse stakeholders, inclusief Provinciale Staten (PS), interne en externe partners.

³ Zie [Quick scan Kosten en Baten klimaatbestendigheid provincie Utrecht](#)

⁴ Link naar het [Nationaal Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie \(NUP KA\)](#)

⁵ Zie [KNMI'23-klimaatscenario's](#)

2. Aanpak

2.1 Organisatievorm

Klimaatadaptatie raakt elk domein en elke sector en is een concernbrede opgave. De komende jaren worden zowel op nationaal als regionaal niveau nog flinke slagen gemaakt in de beleidsontwikkeling op dit dossier en is nog veel in beweging. Er gebeurt al veel, er wordt druk geëxperimenteerd, maar het verbinden en het delen van kennis is lastig en gebeurt nog onvoldoende. Ook loopt nog onderzoek op deelthema's. Vertaling van klimaatadaptatiebeleid naar concrete acties in alle relevante provinciale programma's is er al wel, maar kan beter.

Een **programmatische aanpak**, waarbij flexibel en adequaat kan worden ingespeeld op het snel veranderende klimaat, past daar het beste bij. Uitgaande van het behalen van onze beoogde doelen en ambities aan het einde van de programmaperiode (2028), zullen voorstellen worden gedaan over de wijze waarop het thema in de organisatie kan worden geborgd in de jaren daarna.

2.2 Kenmerken

We streven naar een uitvoeringsprogramma met de volgende kenmerken:

- Participatie en inclusiviteit: actieve betrokkenheid van alle belanghebbenden, om een breed gedragen en inclusief programma te waarborgen.
- Wetenschappelijk onderbouwd: besluitvorming binnen het programma is zoveel mogelijk gebaseerd op wetenschappelijke inzichten en betrouwbare data over klimaatverandering en de uitdagingen van de provincie.
- Integraal en samenhangend: klimaatadaptatie wordt benaderd op een integrale en samenhangende manier, waarbij rekening wordt gehouden met de samenhang tussen sociaal, economisch en ecologisch welzijn.
- Samenwerking en partnerschap: we werken zoveel mogelijk samen met relevante partners, zoals overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven.
- Natuurlijke oplossingen: we richten ons vooral op duurzame en toekomstbestendige oplossingen.
- Flexibiliteit en adaptief management: gedurende de uitvoering van het programma hanteren we een flexibele aanpak om in te spelen op veranderende omstandigheden; met meerdere alternatieve oplossingen en paden, ruimte voor experimenteren, monitoring en cyclische herziening van activiteiten op basis van geleerde lessen en nieuwe inzichten.

3. De inhoud

3.1 Context

De provincie Utrecht staat voor grote uitdagingen om de **leefomgeving** (stedelijk en landelijk gebied) klimaatbestendig te maken, de **provinciale infrastructuur** is hier onderdeel van. Grote investeringen zijn aan de orde. Het ontwikkelen van robuuste strategieën die inspelen op klimaatrisico's, terwijl tegelijkertijd wordt gewerkt aan een duurzame leefomgeving, is belangrijk voor lopende en toekomstige programma's. Klimaatadaptatie moet worden meegenomen in beleid, budgettering en uitvoering.

De centrale doelstelling van de Omgevingsvisie van de provincie Utrecht: een **gezonde en veilige leefomgeving**, is ook het uitgangspunt voor het klimaatadaptatiebeleid.

Klimaatverandering kan een negatief effect hebben op de gezondheid van mensen en dier. Denk bijvoorbeeld aan hittestress die mens en dier kunnen ervaren tijdens hittegolven. Een

gezonde leefomgeving bevordert het welzijn en de levenskwaliteit van mens en dier én biedt bescherming tegen gezondheidsrisico's gerelateerd aan klimaatverandering.

Overstromingen, hittegolven, langdurige droogte, piekbuien, valwinden en natuurbranden zijn voorbeelden van extreme weersomstandigheden. Deze kunnen leiden tot overlast en uitval van vitale en kwetsbare functies. Het gaat hier dus zowel over het omgaan met de voorspelbare effecten van de **geleidelijke klimaatverandering** (risicobeheersing), als met **onvoorziene gebeurtenissen** (crisisbeheersing). Een veerkrachtig natuurlijk systeem, ondersteund met technische oplossingen om de effecten van dergelijke gebeurtenissen te verminderen, vormt de basis.

3.2 Elementen van het nieuwe uitvoeringsprogramma

Om een eerste beeld te geven van de inhoud van het nieuwe uitvoeringsprogramma, volgt hier een overzicht van reeds geïdentificeerde speerpunten voor de komende jaren. Deze komen deels voort uit de conclusies en aanbevelingen van de eindrapportage van november 2023. Ze omvatten verschillende sectoren, thema's, concrete acties en doelgroepen en worden verder uitgewerkt in het programma. Bij elk speerpunt bepalen we welke rol we willen en kunnen innemen (stimuleren, participeren, regisseren, reguleren), afhankelijk van de opgave. De eerste speerpunten:

- De nieuwe Omgevingsvisie en Omgevingsverordening: de basis voor onze werkzaamheden. Het spreekt voor zich dat goede positionering van klimaatadaptatie hierin essentieel is en veel aandacht verdient. Juridische verankering van klimaatadaptatie wordt naar verwachting landelijk een belangrijk thema.
- UPLG/ gebiedsteams: de provincie Utrecht werkt in het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) aan het verbeteren van natuur, water en klimaat. Het is belangrijk dat klimaatadaptatie daarin goed wordt meegenomen. Klimaatadaptatieve oplossingen bieden namelijk een kans om de genoemde en daarvan afgeleide milieu- en maatschappelijke opgaven te verbinden, alsmede de gezondheid van mens en dier.
- In het stedelijk gebied hebben we te maken met een grote bouwbehoefte én er komen veel transities en opgaven samen. Denk aan leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit, veiligheid, energietransitie en circulariteit. Klimaatadaptatie kan een verbindende schakel zijn tussen deze opgaven en transities. Inzet op pilots, innovatieve oplossingen en stimuleren van uitvoering van de Afspraken klimaatadaptatief bouwen en het Convenant Toekomstbestendig Bouwen.
- Provinciale infrastructuur, zoals wegen, fietspaden, waterwegen en de tramlijnen: versterken van de klimaatbestendigheid van provinciale infrastructuur en assets om de veerkracht te vergroten tegen extreme weersomstandigheden. De provincie is hiervoor primair verantwoordelijk en heeft daarmee ook een voorbeeldfunctie.
- Andere grote beleidsonderwerpen, programma's en visietrajecten, zoals het Ruimtelijk Perspectief, het Programma Wonen en Werken, de nieuwe Landbouwvisie en het uitvoeringsprogramma Erfgoed/Hollandse Waterlinies. Het is van belang hierop aan te haken om het doel van een klimaatbestendige provincie Utrecht te verwezenlijken.
- Verder versterken van de succesvolle samenwerking met de teams/programma's die zich bezighouden met biodiversiteit (Aanpak biodiversiteit in Stad en Dorp) en gezondheid (programma Gezond en Veilig); dit heeft duidelijk meerwaarde en kan verder uitgebouwd worden. Dat geldt ook voor de inspanningen ten aanzien van Groen Groeit Mee en Water en Bodem Sturend. Zo zetten wij ons bijvoorbeeld in om het natuurlijk bodem- en watersysteem meer leidend te laten zijn bij toekomstige keuzes over ruimtelijke ontwikkelingen.

- Investeren in het vertellen van het grotere verhaal: hoe hangen de grote transitie met elkaar samen (zoals klimaatadaptatie en klimaatmitigatie) en zichtbaar maken hoe de grote duurzaamheidsvraagstukken zich tot elkaar verhouden.
- Werklandschappen van de Toekomst (Green Deal): integreren van klimaatadaptatiemaatregelen in werklandschappen om de impact van klimaatverandering op de bedrijventerreinen te verminderen. Het klimaatbestendig maken van bestaande en nieuwe bedrijventerreinen loopt nu nog achter.
- Stresstesten: coördineren en/of meewerken aan de uitvoering van stresstesten op zowel regionaal als bovenregionaal niveau om de kwetsbaarheden te berekenen en middels risicodialogen de niet-aanvaardbare risico's te analyseren en daar maatregelen op te formuleren.
- Hittestress: gemeenten hebben een cruciale rol bij het aanpakken van het hitteprobleem. Er is vooruitgang geboekt, maar ondersteuning vanuit de provincie blijft nodig voor het opstellen van lokale hitteplannen en het bevorderen van een integrale aanpak door het verbinden van het fysieke en het sociale domein. Het is belangrijk om te investeren in langjarig onderzoek naar de effecten van hitte op bewoners en de binnenruimte, evenals de relatie tussen hittestress en arbeidsproductiviteit, om zo effectieve maatregelen te nemen en inwoners beter te informeren.
- Thema inclusiviteit/klimaatrechtvaardigheid: om de klimaatadaptatieve doelen voor de provincie te halen hebben we iedereen nodig. Bereiken we ook de mensen die het meest te maken hebben met de negatieve effecten van klimaatverandering en die een lagere aanpassingscapaciteit hebben? Denk aan het verschil tussen huurders en woningeigenaren in hun mogelijkheden om hun woning en eventuele tuin aan te passen aan extreme hitte en zwaardere regenval. De warmste wijken zijn ook vaak de armste wijken. Het erkennen van de ongelijkheden tussen mensen en gebieden is belangrijk om op een rechtvaardige manier de provincie Utrecht weerbaar te maken tegen klimaatverandering.
- Formuleren van de doelen voor de middellange termijn, na 2028. Doelen die meetbaar zijn, met gezamenlijke sturing op de realisatie en heldere afspraken wie daarin welke rol speelt.

Deze speerpunten dienen als eerste leidraad voor onze inzet op klimaatadaptatie de komende jaren en kunnen de komende maanden worden aangevuld met input van stakeholders en verdere analyses.

In alle gevallen is de afweging: waar kunnen we de grootste impact mee bereiken en hoe groot is de urgentie van het onderwerp? Vervolgens zal op basis van beschikbaarheid van capaciteit en middelen bekeken worden óf en wanneer het kan worden opgepakt. Niet alles kan tegelijkertijd, we kunnen beter een paar dingen goed doen dan alles een beetje. We zijn daarbij ook sterk afhankelijk van onze partners in de regio, maar ook daarbuiten (provincies, Rijksoverheid). Als we dit als startpunt nemen, is het ook goed om een beeld te schetsen waar we zouden willen uitkomen in 2028 wanneer we aan het einde zijn van de nieuwe programmaperiode.

3.3 Wat willen we in 2028 bereikt hebben?

Wat hebben we voor ogen als toekomstbeeld voor 2028?

Gedeeld eigenaarschap voor klimaatadaptatie intern

In de nieuwe Omgevingsvisie en Omgevingsverordening is klimaatadaptatie sterk verweven en geborgd. In 2028 is klimaatadaptatie een integraal onderdeel van alle beleidskaders en

uitvoering van ieder programma. Inzet is dat klimaatadaptatie dan is meegenomen in doel, aanpak en acties en dat elk programma eigenaarschap toont op de klimaatadaptatiedoelen. Bij alle programma's is voldoende capaciteit en eigen budget beschikbaar om te zorgen voor het meenemen van klimaatadaptieve maatregelen.

Figuur 1: Hier zijn de 7 thema's van de provinciale Omgevingsvisie uitgesplitst met als rode draad hier doorheen het eigenaarschap op klimaatadaptatie.

Gedeeld eigenaarschap voor klimaatadaptatie extern

We weten de ambities voor klimaatadaptatie met zijn allen te realiseren. Als provincie hebben we geregisseerd en gestimuleerd dat klimaatadaptatie zodanig geïnternaliseerd is, dat de belanghebbenden samenwerking opzoeken en hulpvragen kunnen stellen bij elkaar en bij de provincie. Lerende netwerken die opgezet zijn in deze periode, werken goed. De lessen die geleerd worden in projecten worden met elkaar gedeeld, waardoor de processen versnellen en klimaatadaptatie gemakkelijker gerealiseerd wordt. Iedere Utrechtse gemeente weet hoe ze klimaatadaptatie mee kan nemen in processen, plannen en budgetten. Er zijn genoeg instrumenten en middelen om op termijn iedere wijk en werklocatie, nieuw of bestaand, klimaatbestendig, biodivers en gezond in te richten.

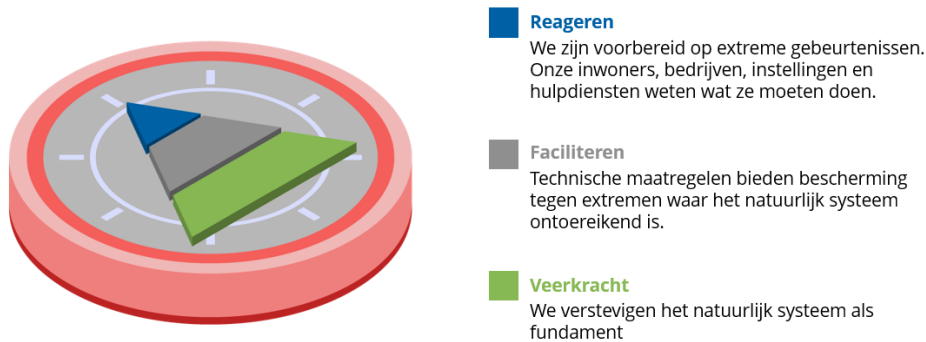
Een omslagpunt in denken is bereikt

Er is een omslag gemaakt in het denken en de manier van werken: van reactief naar preventief. Door te kijken wat de omgeving nodig heeft, is de veerkracht van de omgeving verbeterd. Onze weerbaarheid tegen (voorheen) extreme situaties is daardoor veel beter geworden, waardoor de kans op calamiteiten is afgenomen. Alle betrokkenen zijn zich ervan bewust dat klimaatverandering blijvend is en iets waar we structureel rekening mee moeten houden in het gebruik van onze leefomgeving.

De fysieke klimaatbestendigheid is groter geworden

De veerkracht van het natuurlijke systeem is versterkt, waardoor we minder hoeven te reageren op de extreme gebeurtenissen door technische maatregelen en crisissituaties (zie ook figuur 2). Bedrijventerreinen worden op een klimaatbestendige, biodiverse en gezonde manier ontwikkeld en ingericht. Bij al onze assets (infrastructuur) wordt bij vervanging of onderhoud klimaatbestendig aangelegd en/of ingericht. In elke Utrechtse gemeente is ten minste één klimaatbestendige, biodiverse en gezonde wijk gerealiseerd en zijn vervolgoelen gesteld.

In 2028 is de provincie nog niet helemaal klimaatbestendig. Het blijft ook na 2028 nodig om regie te voeren op het uiteindelijke doel: een klimaatbestendige provincie Utrecht.

Figuur 2: Kompas van adaptatiepiramide (bron: Een klimaatbestendig provincie Utrecht)

We monitoren voortgang en sturen bij waar nodig

We hebben een goed werkende monitoringssystematiek, waarbij enerzijds zicht is op de voortgang van verankering van klimaatadaptatie binnen het provinciale beleid (op basis van het doorontwikkelde monitoringsdashboard) en anderzijds indicatoren zijn ontwikkeld waardoor getoetst kan worden of het ingezette beleid daadwerkelijk leidt tot vergroting van de klimaatbestendigheid. We monitoren samen met belanghebbenden de gezamenlijk gestelde doelen. De gemeenten en waterschappen toetsen we of ze voldoende klimaatbestendig zijn middels de ontwikkelde indicatoren, zoals bijvoorbeeld hoeveelheid schaduw, bomen, water, enzovoort.

4. Het proces

4.1. Stappenplan: aanpak en globaal tijdpad

Om tot een nieuw uitvoeringsprogramma te komen, doorlopen we in 2024 een aantal stappen waarbij het programma vanuit een Startnotitie via een participatietraject steeds meer vorm krijgt richting het uiteindelijke Programma Klimaatadaptatie 2025-2028. Daarbij zal ook gebruik worden gemaakt van externe ondersteuning. De wijze waarop het participatietraject wordt ingericht, wordt mede bepaald door beschikbare capaciteit en het strakke tijdpad. Bij het op te stellen uitvoeringsprogramma volgen we de richtlijnen die daarvoor eerder zijn opgesteld betreffende de werkwijze rondom de verschillende typen programma's onder de omgevingsvisie. Het gaat hier dus niet om een omgevingswetprogramma, maar om een uitvoeringsprogramma.

Stap 1. Opstellen Startnotitie (Q1)

De Startnotitie beschrijft de aanpak en het proces om tot een programma klimaatadaptatie te komen en benoemt eerste speerpunten en een toekomstbeeld voor 2028. De Startnotitie wordt ter bespreking aangeboden aan PS.

Product: Startnotitie

Stap 2. Van Startnotitie naar eerste opzet programma

- **Stap 2a. Uitvoering verkenning (participatie) en analyse (Q2):**
Dit is de fase waarin we relevante informatie vanuit de verschillende interne beleidsprogramma's en opgaven ophalen. Hiervoor worden workshops, bijeenkomsten of enquêtes gebruikt om input te verzamelen. Ook worden

gesprekken georganiseerd met externe belanghebbenden zoals maatschappelijke organisaties, bedrijven en andere overheidsinstanties (gemeenten, waterschappen, GGD, VRU, enzovoort). Daarvoor wordt ook gebruik gemaakt van de Taskforce Klimaatadaptatie, het informele regionale overlegcircuit dat is opgericht tijdens de vorige programmaperiode. Contacten met andere provincies en het Rijk worden eveneens gebruikt om het programma te verrijken. Bij het opstellen van een meer gedetailleerde planning zal bekeken worden in hoeverre het praktisch mogelijk is om ook inwoners input te laten leveren op het te ontwikkelen programma, zoals door middel van een enquête.

Product: Analyse en verkenning intern en extern

- **Stap 2b. van eerste opzet naar 50-75% versie programma (Q2)**

In deze stap ontwikkelen we een 50-75% versie op basis van de opgehaalde input en inventarisaties. Ook bepalen we de speerpunten waar we ons in de komende tijd op gaan richten. Bij deze fase hoort ook een risicoanalyse van de voorgenomen maatregelen en keuzes. **Dit document wordt tijdens een werksessie besproken met PS** en intern en extern uitgezet.

Product: eerste opzet Programma Klimaatadaptatie

Stap 3. Van 50-75% versie naar 100% versie programma

- **Stap 3a. Opstellen van conceptprogramma (Q3):**

Bij deze stap werken we de voorgaande stappen verder uit. We benoemen de inspanningen bij de geïdentificeerde doelen en de instrumenten die daarbij nodig zijn, inclusief een begroting op hoofdlijnen.

Product: 90%-versie Programma Klimaatadaptatie

- **Stap 3b. Opstellen van 100% versie Programma Klimaatadaptatie (Q4)**

Voorgaande stappen leiden tezamen tot een samenhangend en toegankelijk document met heldere teksten en beeldmateriaal. Dit is de 100%-versie van het Programma Klimaatadaptatie die, na vaststelling door GS, ter bespreking voorgelegd wordt aan PS.

Product: 100%-versie Programma Klimaatadaptatie, vast te stellen door GS op 1 okt 2024, gevolgd door een Statenbrief aan PS.

Agendering in de Commissie RGW is volgens planning voorzien voor 23 oktober 2024. Op 6 november is de behandeling van de begroting van 2025 in Provinciale Staten. Dat is ook het moment dat besluitvorming dient plaats te vinden voor het vrijgeven van de in het coalitieakkoord (en in de reserve opgenomen) middelen voor klimaatadaptatie voor de jaren vanaf 2025.